

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

VIDACS, Bea

„Adjátok nekünk a dicsőséget, mi nektek adjuk a pénzt!” Az 1998-as brazil–francia világbajnoki döntő kameruni szemmel nézve / ”Give us the glory we give you the money! ”The 1998 Brazilian–French world championship final with Cameroonian eyes

Eredeti közlés /Original publication:

in: Kézdi Nagy Géza szerk.: *Menyeruwa. Tanulmányok Boglár Lajos 70. születésnapjára*, 1999, Budapest (Szimbiózis 8, az ELTE Kulturális Antropológia Tanszék Évkönyve), 276–281. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.001.798

Dátum/Date: 2016. október / October 28.

filename: vidacs_1999_Dicsoseget

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:

VIDACS, Bea: „Adjátok nekünk a dicsőséget, mi nektek adjuk a pénzt!” Az 1998-as brazil–francia világbajnoki döntő kameruni szemmel nézve / ”Give us the glory we give you the money! ”The 1998 Brazilian–French world championship final with Cameroonian eyes, *AHU MATT*, 2016, **pp. 1–13. old.**, No. 000.001.798, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

Magyar Afrika-kutatás, kinek drukkolnak a kameruniak a fociban, nacionalizmus, etnicitás, pán-afrikanizmus, azonosulás az ellenség (Franciaország) ellenfelével, futball világbajnokság és népmesei jellegű igazságszolgáltatás African studies in Hungary, who to cheer for Cameroon in football?, nationalism, ethnicity, pan-afrikanism, identification with the enemy's (France) opponent, Football World Cup and folk-tale character justice

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

„ADJÁTOK NEKÜNK A DICSŐSÉGET, MI NEKTEK ADJUK A PÉNZT!”

Az 1998-as brazil–francia világbajnoki döntő kameruni szemmel nézve¹

VIDACS Bea

(City University of New York, Graduate Center)

in: Kézdi Nagy Géza szerk.: *Menyeruwa. Tanulmányok BoglárLajos 70. születésnapjára*, 1999, Budapest (Szimbiózis 8, az ELTE Kulturális Antropológia Tanszék Évkönyve), 276–281. old.

Boglár Lajost néprajz-szerte úgy ismerik, mint akinek élete és munkássága összefonódott Brazíliával, ott látta meg a napvilágot, és számos kutatóúton tért vissza oda. Ezért aztán úgy döntöttem, hogy ezt az öt ünneplő cikket a kameruniak által a brazil fociról vallott nézeteknek szentelem. Több mint másfél éves terepmunkát végeztem Kamerunban, a kameruni futballt vizsgálva, és minthogy a brazil futball a világ legjobbjának számít, természetesen a kameruniaknak is vannak elképzeléseik a brazil futballról. Ebben az írásomban a brazilok 1998-as világbajnoksági szerepléséhez fűzött kameruni kommentárokat akarom megvizsgálni, és remélem, nem lesz ünneprontó az a tény, hogy Brazília elvesztette ennek a világbajnokságnak a döntőjét.

Brazília nagyhatalom a futballban. A brazil válogatott négy világbajnokságot nyert, és elismerten a legszebb futballt játssza a világon. 1994-es, negyedik, világbajnoki győzelme után az 1998-as franciaországi világbajnokságon is a nagy esélyesek közé tartozott. Ezzel szemben Kamerun 1990-ben tört be a világ köztudatába az olaszországi világbajnokságon nyújtott jó szereplésével, jóllehet már 1982-ben is részt vett a spanyolországi világbajnokságon. Akkori teljesítménye sem volt megvetendő, hiszen első világbajnokságán veretlenül (három döntetlen után) esett ki a küzdelemből, 1:1-es eredményt érve

¹ A kutatást, amelyen ez a cikk alapul a Wenner-Gren Alapítvány támogatásával végeztem.

el a későbbi győztes, Olaszország ellen is. Mégis a „Legyőzhetetlen Oroszlánok” 1990-es szereplése az, ami megmaradt a világ emlékeztetőjében, amikor – a világbajnokságok történetében először – egy afrikai csapat bejutott a küzdelem negyeddöntőjébe. A kameruniak 1994-es és 1998-as szereplése már kevésbé volt fényes. Az 1994-es kiruccanás különösen rosszul sikerült. Svédország ellen döntetlent érték ugyan el, de kikaptak Brazíliától és megalázó, 6:1-es vereséget szenvedtek Oroszországtól.

Az 1994-es világbajnokság döntőjét Brazília Olaszország ellen játszotta, és a kameruniak nagy többsége Brazíliának drukolt bevalloitan azon az alapon, hogy Brazília is harmadik világbeli ország, csakúgy mint Kamerun. A futball különben is alkalmat ad az identitás kifejezésének, egyre tágulóbb körben, és fényt vet arra, hogy hogyan is váltanak kontextus szerint identifikációt az emberek.

Afrikát vizsgálva az antropológusok gyakran szembeállítják az etnicitás és a nacionalizmus fogalmait, és úgy tűnik, hogy az etnicitást sajátosan afrikainak vélik, míg a nacionalizmus képzetét alkalmasabbnak tartják az európai társadalmakban lezajló folyamatok jellemzésére. Nyilvánvalónak tűnik, hogy ez részben definíció kérdése még az európai társadalmak esetében is (vö. Connor 1971). Itt azonban inkább az afrikai kontinensre szeretnék koncentrálni, és azt javasolni, hogy az afrikai kontextusban az etnikus tudat és a nacionalizmus nem annyira egymást kizáró kategóriák, mint amennyire azt sok kutató és kommentátor feltűnteti. Az etnikus tudat elemzésekor az antropológusok a hetvenes évek óta egyre inkább úgy tekintik az etnicitás jelenségét, mint ami kontextustól függő (situational) és képlékeny (flexible) (vö. Cohen 1978; Vincent 1974). Ronald Cohen úgy definiálta az etnicitást, mint „a befogadás (inkluzívitás) és kizárás (exkluzívitás) ellentétpárjainak beágyazódó sorozata”, ahol „a kulturális azonosítójegek, amelyeket személyekhez vagy csoportokhoz rendelnek ... a tagság inkluzívitásának vagy exkluzívitásának mértékével fordított arányban nő vagy csökken” (Cohen 1978, 387. old. hangsúly az eredetiben).

Azt javasolnám, hogy egészítsük ki ezeket a képlékeny és kontextus-diktálta identitásokat a nacionalizmussal abban az értelemben, hogy a nacionalizmus egyike ezeknek a lehetséges identitásoknak, amit bizonyos alkalmakkal az emberek választhatnak, több más lehetséges identitás közül. A különböző eshetőségeknek nem kell feltétlenül egybehangzóaknak lenniük. A sport esetében ez a modell különösen jól alkalmazható, mert a sport, mintegy „szegmentáris rendszert”

(segmentary system) alkot. Amikor alacsonyabb szintű csapatok mérik össze erejüket, az identitásnak helyi formái fognak előtérbe kerülni, míg amikor magasabb szintű csapatok kerülnek egymással szembe (itt nem a játék szintjéről beszélek, hanem az egységek nagyságáról, amelyet az illető csapatok képviselnek) az azonosulás inkluzivitása megnő a versengés szintjével arányosan, és ez mintegy megengedi, sőt egyenesen megkívánja ezeket a „beágyazódó” identitásokat.

Vagyis a kérdés nem az, hogy vajon a sport egységet vagy megosztottságot hoz létre, nyilvánvalóan alkalomtól függően mind a kettő lehetséges. Afrikában az identifikáció még a nacionalizmuson is túlmehet, amennyiben a sport képes pán-afrikai azonosulásokat is létrehozni. Például, az 1990-es világbajnokság idején a *Jeune Afrique* folyóirat címlapján a jobb alsó sarkon átlósan a következő szalagcím volt olvasható: „Afrika a nagyok között” utalván Kamerun és Egyiptom jó szereplésére a világbajnokságon (No 1538, 1990. június 20–26.). Néhány héttel később a küzdelem befejezése után – amelyet Argentína nyert meg – ugyanannak a hetilapnak a címlapján egy stadion képe fölé kézzel írt nagybetűkkel hirdette a főcím, hogy „Kamerun volt az, amely nyert!” (*Jeune Afrique* No. 1541, 1990. július 11–17.)

1994-ben, miután Kamerun kiesett a világbajnokság első fordulója után, a kameruniak gyorsan váltottak, és attól kezdve Nigériának, az egyetlen még versenyben álló afrikai ország nemzeti csapatának, kezdtek drukkolni. Az olasz–nigériai meccs estjén sokan vásároltak kis nigériai zászlócskákat, ezáltal is kifejezve érzelmeiket. Amikor Nigéria elvesztette a meccset, egy újságárus másnap elmondta nekem, annyira fájt neki Nigéria vesztesége, hogy majdnem könnyeket ejtett. Mindezt annak ellenére, hogy Kamerun és Nigéria évek óta félig-meddig háborúban áll egymással a Bakassi-félsziget hovatartozása miatt. Ez a határvita azonban közelebb áll a kormányzat szívéhez, mint a kameruniakéhoz. Ugyanakkor azonban a kameruniak többsége meg van győződve arról, hogy Kamerun képes bármikor legyőzni Nigériát futballban.

Hogy milyen könnyen azonosulnak a kameruniak egész Afrikával, és hogyan helyettesíthető be egyik afrikai ország a másikkal, az kiviláglik a következő megjegyzésből, amit egy nőhallgató tett egy az 1994-es világbajnokságnak szentelt betelefonálós rádióműsor során a Nigéria–Olaszország meccs napján.

*Hát, először is a nigériai csapat 16 játékkal mutatkozott be, és biztos vagyok benne, hogy megvédték [defended] az egész **afrikai nemzetet**, és csak azt kívánom nekik, hogy folytassák, és próbálják meg az ... **afrikai zászlót felhúzni** ... remélem, hogy még a közép-döntőt is eléri. (Hi America, 1994. július 2., kiemelés tőlem).*

Szembeszegezhető ezzel, hogy az európaiak nem drukkolnak automatikusan egy másik európai csapatnak, ha a sajátjuk kiesett, de általában több más európai csapat közül választhatnak, és úgy vélem, hogy ezekben az esetekben az azonosulás a hatalmi viszonyok függvénye. Ezeket a azonosulás-váltásokat nagyban elősegíti az, hogy az afrikaiak sorsközösséget vélnek felfedezni egymással az európaiakkal szemben, ami gyarmati múltjukból, és abból is adódik, hogy az európaiak mindmáig uralkodnak rajtuk és kizsákmányolják őket, továbbá, hogy strukturálisan gyenge helyzetben vannak a jelenlegi Európához és az Egyesült Államokhoz viszonyítva.

Ez a gondolatmenet részben követi azt, amit Janet Lever, a brazil futballról szóló egyik alapmű szerzője mond a futball egységesítő és megosztó szerepéről Brazíliában. Egyetértek vele, hogy a futball képes mindkét funkció betöltésére, azonban míg ő ezt paradox helyzetnek tartja, én a játék fent vázolt „szegmentáris” természetének következményeként fogom fel. Ugyanakkor én a nacionalizmust, a pán-afrikai érzelmeket, csakúgy, mint az etnikus érzelmeket is beleértem az együttlétező és választható lehetséges identitások ezen rendszerébe, ahol az inkluzívitás mértékét nagyrészt a kontextus hozza létre és határozza meg.

Hogy ez mennyire „meghatározott” attól függ, hogy a játék melyik szintjén találjuk magunkat. Vagyis a kameruniak az 1994-es világbajnokság során követték a beágyazódó azonosulások egyre szélesedő rendszerét mindaddig, amikor a döntő során a többség Brazíliának drukolt Olaszország ellen, azon az alapon, hogy „Brazília is egy harmadik világbeli ország, mint Kamerun,” és talán azért is, mert a brazil csapatban is játszanak fekete bőrű játékosok.² Azonban, az

² Ez utóbbi tényezőt nem említette senki sem az 1994-es világbajnoki döntővel kapcsolatban, azonban mivel más esetekben a kameruniak élénk figyelemmel vizsgálták a külföldi csapatok faji összetételét feltételezhető, hogy ez is közrejátszott abban, hogy olyan könnyedén azonosultak a kameruniak Brazíliával. Például nagyon sok viccelődő megjegyzés vonatkozott a szaúdi arab csapatra, amelyek azt kérdőjelezték meg, hogy miért is szerepeltek az

inkluzivitásnak ezen a szintjén az azonosulás már sokkal kevésbé volt „kötelező”, és egy kisebbség Olaszországnak drukolt. Kevésbé valószínű, hogy lehetséges lett volna nyíltan az olaszoknak drukkolni Nigéria ellenében, vagy éppenséggel Oroszországnak Kamerun ellen.

Joseph L. Arbena (1995) kifogást talál Lever elemzésében azon az alapon, hogy a nemzetközi futball nézése elvileg nemcsak etnikus, hanem nemzeti különbségeket is feloldhatna, mint írja

„...egy nagyobb transznacionális közösség javára, ha nem más okból, a közösen átélt élmények miatt és annak eredményeképpen, hogy mindannyian hasonló intézmények és szabályok szerint nőködnek” (Arbena 1995, 225. old.).

Azonban az itt javasolt beágyazódó identitások rendszerében, a pánafrikanizmus ma nem teszi lehetővé a nacionalista vagy éppen etnikus érzelmeket holnap, vagy akár a következő percben. És természetesen a nacionalista érzelmek nem zárják ki az etnikus érzelmeket sem (és viszont).

1998-ban különösen nagy várakozással várták a világbajnokságot a kameruniak, ugyanis, mivel a világbajnokság Franciaországban játszódott, sokan úgy érezték, ez majd alkalmat nyújt Kamerunnak arra, hogy szimbolikus módon elégtételt vehessen Franciaországon, hajdani gyarmatosítóján. Egész Kamerun Franciaország ellen drukolt a versengés folyamán, és bár Kamerun – erősen megkérdőjelezhető körülmények között – kiesett az első forduló után, ez nem csökkentette a kameruniak azon vágyát, hogy valaki, akárki, legyőzze Franciaországot. Franciaország első igazán komoly ellenfele Olaszország volt. Hosszabbítás után tizenegyesekkel döntött el Franciaország javára a mérkőzés, és a kameruniak csalódottak voltak. Ezután következett Franciaország meccse Horvátország ellen, amelyet a franciák megnyertek, és így bekerültek a döntőbe. Közben a másik ágon Brazília már biztosította helyét a döntőben. A francia–horvát mérkőzést követően a bárban, ahol a meccset néztem, az emberek azzal biztatták magukat, hogy majd a brazilok megverik a franciákat, és olyan megjegyzések röpködtek, mint például, hogy „majd a brazilok helyrehozzák ezt.”

ázsiai csapatok között, hiszen játékosaik között több fekete bőrű játékos is szerepelt.

Másnap viszont már meglepő módon szinte mindenki, akivel beszéltem, készen volt a magyarázattal, hogy miért fogja Franciaország mégis megnyerni a világbajnokságot. A kameruniak, akik addig azt hitték-remélték, hogy Franciaország nem nyerheti meg a versenyt, hirtelen váltottak, és kerek történetben magyarázták el boldog-boldogtalannak és úton-útfélen mindenkinek, hogy az egész egy lejárt ügy, a franciák megvették a meccset a braziloktól.

Ennek a nézetnek legrészletesebb kifejtését egy taxiban hallottam. A beszélgetők azt állították, hogy a franciák felkeresték a brazilokat, és azt mondták nekik

„...ti már négyszer megkaptátok a dicsőséget, adjátok nekünk a dicsőséget, mi nektek adjuk a pénzt!”

Amikor felvettem, hogy esetleg a brazilok nem akarnának lemondani a dicsőségről, a válasz rögtön kész volt, Brazília egy harmadik világbeli ország, szegények, nem tudják visszautasítani a pénzt. Hallván ezt a magyarázatot, elkezdtem figyelni erre a feltevésre, és akitől csak tudtam, megkérdeztem, hogy mit vár a brazil-francia meccstől. A többség, közöttük az ország egyik igen jelentős értelmiségije, meg volt győződve arról, hogy ez volt az igazság. Ő odáig ment, hogy a döntő meccs másnapján (amit Brazília 3:0-ra elvesztett) felhívott, hogy elmagyarázza, hogy lám-lám igaza volt, csak meg kellett figyelni a brazil csapat kihagyásait, a játékosok elhelyezkedését stb., hogy lássuk, hogy szántszándékkal vesztették el a meccset. Még azt is hozzátette, hogy az a tény, hogy minden készen volt Párizsban (transzparenszeket és tűzijátékot beleértve) ahhoz, hogy megünnepeljék Franciaország győzelmét, világosan mutatta, hogy a franciák előre tudták, hogy nyerni fognak.

Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy a rendezők gyakran nyelik meg a futball világbajnokságot. Hogy ez a részlelhajlásnak, vagy pedig a hazai pálya jól ismert „lejtésének” tudható-e be, vitatható, és nem az én feladatom eldönteni. Azonban az is tény, hogy a játékvezetők pártatlanságát nem csak a kameruniak kérdőjelezzik meg, és nem csak világbajnoki meccseken. Francois Thébaud (1998), egy francia veterán sportújságíró a játékvezetői döntéseket vizsgálva a világbajnokságok történetében, úgy véli, hogy a világbajnoki meccsek ered-

ményét nem egy esetben politikai meggondolások befolyásolták, melyekben a játékvezetők fontos szerepet kaptak³.

Mindenesetre, mindazok túlnyomó része, akikkel alkalmam volt beszélni, vagy akiket alkalmam volt meghallgatni taxikban vagy bárkokban, esetleg a futballpályák szélén, meg voltak győződve arról, hogy Franciaország megvette a mérkőzést. Volt néhány kivétel is. Egyikük, egy edző barátom, mint futballrajongó és edző képtelen volt elfogadni, hogy a világ bármely csapata, de különösen a brazil, ilyesmire vetemedne. Azt is hozzátette, hogy a brazil csapat mögött is jelentős anyagi érdekek állnak, és ezért Brazíliának nem lenne szüksége Franciaország pénzére ahhoz, hogy anyagi nyereséget szerezzen a világbajnokságból. Másvalaki azt mondta, hogy nem tudja elhinni a pletykát, mert a brazil játékosok nem tehetnek ilyet a sok szegény brazillal, akik négy éve (a legutóbbi világbajnokság óta) kuporgatják garasait, hogy megnézhessék, hogyan nyer a csapatuk Franciaországban. Egy egyetemi professzor azon az alapon vetette el ezt az elemzést, hogy a dolgok nem így történnek. Végül pedig Kamerun egyik legjelentősebb ellenzéki értelmiségije nem azért vetette el a gondolatot, hogy a brazilok belemennének-e a „bundába”, – ő egyike azon keveseknek kameruni ismerőseim között, akit nem érdekel a futball – hanem a kérdésfeltevésben talált hibát. A pletyka hallatán azt kérdezte, a kameruniak úgy gondolják-e, hogy hasonló körülmények között a kameruni csapat is eladná a meccset, és megkérdőjelezte Brazília harmadik világbeliként való kategorizálását. Figyelemre méltó, hogy a négy ember közül egyik sem azért vetette el a gondolatot, mert úgy gondolta, hogy a franciák nem tennének ilyet.

³ Így például a részlehlás példaként idézi az 1934-es világbajnokság negyeddöntőbeli mérkőzését, amelyet Spanyolország játszott a későbbi győztes Olaszország ellen. ahol a svájci bíró elnézte, hogy hét spanyol játékos sérüljön meg. Thébaud az 1954-es világbajnokság döntőjét, illetve Puskás korábbi sérülését, is ily módon értelmezi. Szerinte Nyugat-Németország győzelmét Magyarország felett nagyban befolyásolta az a tény, hogy a hidegháború következtében szükségszerű volt a nyugati országok szempontjából, hogy ne egy kommunista ország nyerjen. Ugyanakkor, a világbajnoki győzelem egyben Németország első nyilvános elismeréséhez vezetett a II. Világháború után, amelyet aztán néhány hónappal később Nyugat-Németország NATO-ba való belépése koronázott meg, mintegy a németek háború utáni rehabilitálásának végső aktusa. Érdekes módon, Magyarországon nem terjedt el ez az értelmezés, ami nyilván részben abból következik, hogy egy ilyen interpretációt mi a Rákosi rendszer propagandájának fogtunk volna fel.

Aki látta a brazil–francia mérkőzést, az nem tartja talán olyan fantasztikusnak ezeket a feltételezéseket, azonban a meglepő az, hogy ezek az elméletek még jóval a meccs előtt születtek meg, tehát magyarázatot kell keresnünk arra, hogy vajon milyen indíttatásból volt a kameruniak többsége annyira biztos abban, hogy a franciák megvették a mérkőzést. A feltételezés nincs logika híján. Részben beleillett a világbajnokság során tapasztaltak egészébe, ugyanis kameruni szemmel nézve a versengést, úgy tűnt, az 1998-as világbajnokság nagyrészt arról szólt, az európaiak mindent megtettek azért, hogy az európai csapatoknak kedvezzenek a bírói döntések.

Kamerun különösen fájlalta, hogy nyilvánvaló igazságtalanság áldozataként esett ki a küzdelemből, amennyiben Kamerun Chile elleni meccse során, az egyébként magyar bíró egy teljesen tiszta gólt nem ítélt meg a kameruni csapatnak, miáltal az Oroszlánok elestek attól a lehetőségtől, hogy Brazília ellen próbálják ki karmaikat⁴. Azonban ezt az ominózus meccset megelőzően is sokaknak úgy tűnt, hogy a kiállítások meglehetősen egyoldalúan, elsősorban a harmadik világbeli országok csapatait sújtották, és a kameruniak többsége úgy látta, hogy a FIFA igyekszik Franciaország útjából elhárítani minden akadályt. Így aztán az a gondolat, hogy a fehérek általában, és a franciák különösen mindent megtennének a győzelemért, már meg volt alapozva. Ahogy meccs-meccs után az embereknek az a vágya, hogy Franciaország veszítsen, és essen ki a versengésből nem teljesült, az egyetlen lehetséges (vagy inkább elfogadható) magyarázat az maradt, hogy Franciaország csak csalás által tud nyerni majd, és mint ilyen, diadala nem is lesz igazán diadal.

A kérdés másik oldala, hogy miért éppen ebben a formában képzeltek el a kameruniak a csalás módját, visszavezet a fent említett kameruni ellenzékinak a feltételezett „bundá”-val kapcsolatos kifogásaihoz. Egy olyan országban, amelytől Jean-Francois Bayart átvette a „a gyomor politikája” (polique du ventre) kifejezést, hogy az egész afrikai kontinens politikai életét jellemezze, egy ilyen magyarázat nagyon is logikusnak tűnhet. Kamerun a világ egyik legkorruptabb országának

⁴ Ennek a „lehetőségnek” az elszalasztása néhány olyan sajnálkozó megjegyzést szült Yaoundé utcáin, melyek szerint milyen kár volt, hogy nem játszhattak a kameruniak Brazília ellen „mert nekünk megtiszteltetés lett volna bátyáink ellen játszani.” Itt a báty szó használata azt az afrikainak tekinthető képzetet mutatja, amely a hierarchikus viszonyokat lefordítja a rokonság nyelvére.

van kikiáltva, és valóban a pénz segítségével a kameruniak többsége képes bármilyen problémát megoldani. Érdekes módon az, hogy a brazilok állítólag belementek volna egy ilyen egyezésbe, láthatólag semmit sem vont le a brazilok iránt érzett tiszteletből. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a kameruniak mindennapi életükben az 1987 óta tartó gazdasági recesszió nyomán, olyan gyakran kénytelenek hasonló megalkuvásokra, hogy, mint Mbembe és Roitman (1995) kifejtik, a korrupció életük szerves részévé vált, és úgy érzik, hogy kiszolgáltatott helyzetükben nincs más választásuk, mint elfogadni a megvesztegetést. Így hát Brazília harmadik világbeli országgént való kategorizálása az analógiát teljesen valószerűvé tette, és ugyanakkor a magyarázat megfelelt annak a kíváncsúnak is, hogy megfossza Franciaországot a dicsőségtől, amit annyira óhajtottak a franciák.

Amikor végül eljött a világbajnokság döntője, a francia–brazil meccs meggyőzött mindenkit a pletykák igazáról. Franciaország nemcsak győzött, de úgy tűnt, mintha a brazilok nem is lettek volna jelen a pályán. Az eredmény 3:0 volt és a brazilok szinte „nem is rúgtak labdába” ezáltal megerősítve mindazt, amit a kameruniak már napok óta tudtak. Amikor jött a híradás, hogy Ronaldo, a brazilok legjobb játékosa, aki nem játszott túlságosan jól az egész világbajnokság során, és felismerhetetlen volt ezen a meccsen, valamilyen roham áldozata volt néhány órával a meccs előtt, ez a „racionális” magyarázat túl későn érkezett, és már nem tudta megváltoztatni a kameruniak véleményét a világbajnokságról.

Milyen következtetéseket lehet levonni a fenti történetből? Egyrészt nyilvánvaló, hogy a futball lehetőséget ad arra, hogy az emberek különböző szinteken, mintegy kontextustól függően fejezhessék ki identitásukat. Vagyis a kameruniak a kontextustól függően változtatják meg, hogy melyik csapatot támogatják, vagyis kivel azonosulnak. Elsősorban a kameruni csapatot támogatják, ennek híján azonosulnak más afrikai csapattal, majd pedig, amikor már nincsenek afrikaiak a versengésben, olyan csapatot választanak, amely és önmaguk között valamilyen egyéb alapon hasonlóságot fedeznek fel. Mindebből kitűnik, hogy az identitás kategóriái nem megváltoztathatatlanok, hanem nagyon is képlékenyek és változóak.

Ugyanakkor az is igaz, hogy ezek az azonosulások nem csak valakivel, hanem valaki ellenében is történnek, és a futball arra is szolgálhat, hogy a kameruniak kifejezhessék, hogy ők kiket nem akarnak, kikkel állnak szemben, kit tekintenek ellenségnek. Az a tény, hogy az

1998-as világbajnokság során a kameruniak többsége hajlandó volt bármely olyan csapatot támogatni, amely nem a francia csapat volt, arra mutat, hogy a választás inkább a kameruniak Franciaországhoz fűződő viszonyáról szólt, mint a futballról, és kifejezte a kameruniak elégedetlenségét a hajdani gyarmatosítókkal szemben, és azzal kapcsolatosan, hogy országuk jelenleg is neo-kolonialista függőségben kötődik ugyanahhoz a Franciaországhoz (vö. Vidacs 1999).

Szembenézve a francia világbajnoki győzelem látszólagos elkerülhetetlenségével a kameruniak nem késlekedtek egy olyan magyarázat-rendszert kidolgozni, amely elismerte ugyan a francia győzelmet, de egyben visszautasította annak jogosságát, és ezáltal felerősítette azt az általános képzetet, hogy Franciaország megérdemelten képezi a kameruniak megvetésének tárgyát. Mint metafora a futball (többek között) arra szolgál, hogy a társadalmi valóságot megmagyarázza, és egy világképet fejezzen ki, de a népmesék módjára, egyben képes arra is, hogy a valóságon javítson. Ily módon a futball nemcsak tükrözi a társadalmat, hanem képes szimbolikus módon igazságot is teremteni.

Irodalom

ARBENA, Joseph L.

- 1995 „Nationalism and Sport in Latin America, 1850–1990: The Paradox of Promoting and Performing 'European' Sports,” *International Journal of the History of Sport*, 12(2): 220–238.

BAKER, William J. – James A. MANGAN (eds.)

- 1987 *Sport in Africa: Essays in Social History*, New York: African Publishing Company.

COHEN, Ronald

- 1978 „Ethnicity: Problem and Focus in Anthropology,” *Annual Reviews in Anthropology*, 7: 379–403.

CONNOR, Walker

- 1971 „Nation-Building or Nation-Destroying?,” *World Politics*, 24: 319–355.

LEVER, Janet

- 1983 *Soccer Madness*, Chicago: University of Chicago Press.

MBEMBE, Achille – Janet ROITMAN

- 1995 „Figures of the Subject in Times of *Crisis*,” *Public Culture*, 7: 323–352.

THÉBAUD, François

- 1998 „Arbitrage et politique,” in *Football et passions politiques*, Ignacio Ramonet et Christian de Brie (szerk.) pp. 19–20. /Manière de voir 39/ Le monde diplomatique.

VIDACS, Bea

- 1999 Futball és gyarmatosítás-ellenesség Kamerunban, *Tabula*. 1(3)

VINCENT, Joan

- 1974 „The Structuring of Ethnicity,” *Human Organization*, 33 (4): 375–379.